

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΑΙΧΜΗΣ - ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ*

Σήμερα ή τεχνολογία έχει πραγματοποιήσει μία άλματώδη ανάπτυξη· επιτεύγματα, πού δεν θά μπορούσε νά τά συλλάβει ούτε ή πιό τολμηρή έπιστημονική φαντασία (*Science Fiction*).

Σέ πολλά είδη τεχνολογίας· καί πιό πολύ στην πληροφορική, πού σήμερα θεωρείται ως ή κατ' έξοχήν τεχνολογία αίχμης· άφοϋ με σωρεία

φορικής θά καταστρέψουν την ποιότητα ζωής (Huxley). Άμφισβητούν την προσφορά της τεχνολογίας για ποιότητα ζωής. Καί λένε, ότι οί εφαρμογές της έχουν αποβή κιόλας τόσο κυρίαρχες στην ζωή του άτόμου, ώστε νά υποκαθιστούν τó φυσικό περιβάλλον, πού δεν μπορεί ποτέ νά υποκαθίσταται άζημίως. Μήπως, λένε, τελικά, με τίς τεχνολογίες αυτές, «τά πράγματα άνέβηκαν στην σέλλα»; Μήπως απέβησαν, αντί για όργανα-ύπηρεσίες της ζωής του ανθρώπου, κύριοί του; Μήπως τόν καβάλλησαν καί κρατούν πιά τά ήνία της ζωής του στα χέρια τους (Emerson); Καί έρωτούν στα ίσια: Μήπως είναι προτιμότερο νά πετάξωμε τά σχετικά μηχανήματα στον σκουπιδότοπο (Samuel Butler);

Άλλοι, όπως ήταν φυσικό (καί άναμενόμενο!), παίρνουν σαφώς έχθρική στάση άπέναντι στις σχετικές έπιστήμες καί τεχνολογίες. Είναι βασικά οί λεγόμενοι φονταμενταλιστές. Κύκλοι καί κυκλώματα άπό προτεσταντικές Σέκτες της Άμερικής με έσχατολογικό προσανατολισμό, καί με πολιτικές προεκτάσεις. Κάνοντας χίλιους λογισμούς καί έποικοδομήσεις επάνω σέ πιθανές μελλοντικές χρήσεις. Άπό τούς κύκλους αυτούς προέκυψε ή δαιμονοποίηση των έπιστημών, των ήλεκτρονικών, της πληροφορικής (666, *bar code*, *EKAM*, *κομπιϋτερ Βρυξελλών*, *ήλεκτρονικές κάρτες*) καί όλη ή σχετική παραθησκευτική καί παραπολιτική φλυαρία.

Ποία είναι ή θέση της Όρθόδοξου Θεολογίας επάνω σέ όλα αυτά;

Άς ιδούμε, τί είναι κατά την Όρθόδοξη Θεολογία

α. οί τεχνολογίες καθ' έαυτές· καί

β. οί τεχνολογίες στις σχέσεις τους με έμάς.

Α'

Έπιστήμη καί τεχνολογίες καθ' έαυτές

1. Όσο πρωτοποριακά, όσο επαναστατικά

Του Σεβ. Μητροπολίτου Νικοπόλεως
κ. ΜΕΛΕΤΙΟΥ

εφαρμογών της έχει εισχωρήσει στην ζωή όλων καί έχει τεθή στην ύπηρεσία του άτόμου καί του συνόλου. Έτσι εύκολα κατανοείται ή αὐτάρεσκη διακήρυξη των προωθητών της, ότι στόχος της είναι ή «ποιότητα ζωής», δηλαδή: γρήγορη έξυπνέτηση, άνεση, επάρκεια, αὐτάρκεια, εύκολη δουλειά, εύκολη διασκέδαση, ύψηλή γνώση, έξοικονόμηση ελεύθερου χρόνου κ.ά. Με άλλα λόγια: Σκέτη γοητεία!

Είναι λοιπόν έντελώς φυσικό, ότι εύρίσκει όλόψυχη άποδοχή. Τά επιτεύγματά της προκαλούν ίλιγγο. Καί αν αυτό γίνεται τώρα, πού εκτιμάται ότι διέρχεται την νηπιακή της ήλικία, τί έχομε νά βιώσωμε, όταν συνεχίζοντας την θριαμβευτική της πορεία, θά έπινει όλο καί σπουδαιότερες εφαρμογές; Θά φέρει, λένε, χρυσή εποχή, παραδεισιακή κατάσταση. Πά όλους (Lord Tennyson, Rudyard Kipling)!

Όμως, δεν έχουν όλοι την ίδια γνώμη.

Άλλοι εκφράζουν, με κριτήρια καθαρά άνθρωπιστικά, έντονες άμφισβητήσεις. Άνησυχούν. Φοβούνται, ότι οί εφαρμογές της πληρο-

* Εισήγηση στο «Διεθνές Έπιστημονικό Συνέδριο» (Αθήνα, 4-8.10.2000), πού όργανώθηκε άπό την Έκκλησία της Ελλάδος, στα πλαίσια του Ίωβηλαίου έτους 2000.

καὶ ἂν λογίζονται τὰ ἐπιτεύγματα τῶν ἐπιστημῶν, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κρίνονται:

ἢ οὔτε ἀνάλογα μὲ τὸ φιλοσοφικὸ-κοινωνικὸ περίγυρο·

ἢ οὔτε ἀνάλογα μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ συνομιλητῆ·

ἢ οὔτε μὲ βάση ψευτο-ηθικιστικὲς συμβουλές.

Εἶναι λάθος, νὰ ἐπικεντρώνεται τὸ ἐνδιαφέρον μας στὴν λεπτομέρεια-πρόβλημα τοῦ συγκεκριμένου χώρου, χρόνου καὶ περιβάλλοντος, ποὺ δὲν κατόρθωσε ἡ συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου νὰ τὴν ἐντάξει σωστά. Ἡ ἐπικέντρωση τοῦ ἐνδιαφέροντός μας σὲ λεπτομέρειες δημιουργεῖ ψεύτικα διλήμματα καὶ μᾶς ἀποπροσανατολίζει.

Σύμφωνα μὲ μία ἱστορία, μιὰ ομάδα ἐξερευνητῶν ἤθελαν νὰ ἀνεβοῦν στὰ Ἱμαλάια. Ἐμίσθωσαν μία ἄλλη ομάδα ἀπὸ φτωχοὺς ἐντοπίους, γιὰ νὰ μεταφέρουν τὶς ἀποσκευές τους, καὶ ξεκίνησαν.

Προχωρώντας, ἐλεύθεροι αὐτοὶ ἀπὸ κάθε βάρος, οἱ νεαροὶ σχετικὰ ἐρευνητὲς ἔτρεχαν μὲ ἐνθουσιασμό μπροστά. Καὶ ἀκολουθοῦσαν κατὰφορτοὶ καὶ ἀσθμαίνοντας οἱ ἐντόπιοι ὑπηρέτες.

Κάποια στιγμή ἐστάθηκαν ὅλοι στὴν ἀνηφοριὰ νὰ πάρουν μιὰ ἀνάσα. Σὲ λίγα λεπτὰ τὰ ἀφεντικὰ σηκώθηκαν καὶ ξεκίνησαν! Ἀλλὰ οἱ ἐντόπιοι δὲν τοὺς ἐμμήθηκαν. Δὲν εἶχαν «ψυχὴ» νὰ τὸ κάμουν· ἀπὸ ἐξάντληση.

Τοὺς λένε προστακτικά·

- Ἐλᾶτε, ξεκινήστε· φεύγομε.

Ἀπάντησαν·

- Ὅχι. Σεῖς, ἂν θέλετε, προχωρήστε. Ἐμεῖς δὲν μποροῦμε νὰ Σᾶς ἀκολουθήσωμε!

- Πατί;

- Περιμένομε τὶς ψυχές μας!

Καὶ πρόσθεσαν·

- Ἐμεῖς τρέχομε. Οἱ ψυχές δὲν τρέχουν τόσο πολὺ. Δὲν προχωροῦν τόσο γρήγορα. Ἐμειναν πίσω. Τὶς περιμένομε. Χωρὶς τὶς ψυχές μας δὲν πᾶμε πουθενά. Οὔτε βῆμα.

Ἐξέφραζαν ἀπὸ τὴ δική τους πλευρὰ μιὰ καθαρὰ ἀνθρώπινη καὶ πολιτικάντικη λογική, ποὺ ἐδῶ, σ' ἐμᾶς, εἶναι γνωστὴ σὰν πρόγραμμα-σύ-

στημα Κολοκοτρώνη γιὰ τὴν μεθόδευση ἀφομοίωσης τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τὸν λαό μας. Σταδιακὰ νὰ γίνεται. Ὅχι ὅλο τὸ «φράγκικο» μὲ μιᾶς. Στὴν ἀρχὴ 90% ρωμέικο καὶ 10% φράγκικο. Μετὰ 80% ρωμέικο καὶ 20% φράγκικο κ.ο.κ. Σταδιακὰ! Νὰ τὸ ἀφομοιώνει ὁ κουτὸς λαός!

Καὶ βέβαια, γιὰ ἐπίγεια πράγματα κάτι τέτοιο μπορεῖ νὰ γίνεται. Αὐτὸς εἶναι ὁ ρόλος τῆς ὁποι-ας προπαγάνδας.

Ὅμως. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι αἰώνιος. Δὲν εἶναι ἄλλος σήμερα καὶ ἄλλος αὔριο. Δὲν ἀνακαλύπτεται. Δὲν ἐπινοεῖται. Δὲν προσαρμόζεται. Εἶναι αἰώνιος. Καὶ δίνει λύσεις μόνο αἰώνιες. Καὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ὁρθόδοξη θεολογία, ἡ δίνει λύσεις αἰώνιες καὶ διαχρονικές, ἡ αὐτοκαταργεῖται. Δὲν χρειάζεται σὲ κανέναν, μιὰ ἀκόμη «ἔξυπνη» ἀνθρώπινη τοποθέτηση! Δὲν ὑπάρχει νέος λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ προέκυψε ἓνα ἄγνωστο μέχρι τώρα ζήτημα!

Καὶ λοιπόν, ἔχει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπάντηση; Naί. Ἐχει. Ἄν δὲν ἔχει, εἴμαστε ἐλεύθεροι νὰ κάνωμε ὅ,τι θέλομε. Ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐπινοοῦμε δικές μας ἀπαντήσεις.

2. Τί πρέπει νὰ εἶναι.

ἢ Αἰώνια καὶ ἀναλλοίωτη· σὰν τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ.

ἢ Γλυκεῖα καὶ φιλάνθρωπη· σὰν τὸν ἴδιο τὸν Θεό.

Ἡ ἐπιστήμη, ἡ ὅποια ἐπιστήμη, καὶ ἡ πρόοδος σὲ ὅποιον τομέα γνώσης, καὶ σὲ ὅποια τεχνολογικὴ ἐφαρμογή, δὲν εἶναι, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι, δαιμονική. Δὲν εἶναι, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι, προμηθεῖσμός. Εἶναι ὑλοποίηση τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ.

Εἶπε ὁ Θεός: «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», καὶ τὴν εὐλογία Του αὐτῇ, τὴν γευόμαστε σὲ ὅλο της τὸ μεγαλεῖο. Ἀλήθεια, τί τρομερὸ μεγαλεῖο, τί ἀνεξιχνίαστο μυστήριον σοφίας καὶ δύναμις Θεοῦ, κρύβει ὁ γενετικὸς κώδικας! Καὶ πρόσθεσε ὁ Θεός: «καὶ κατακυριεύσατε τῆς γῆς» (Γεν. 1,28)! Καί, νὰ τη, ἡ κατακυριεύση! Ἡ ἀποκωδικοποίηση τοῦ γενετικοῦ κώδικα! Τί πιὸ μεγάλο; Καὶ τί θαυμαστὸ τὸ μεγαλεῖο τῆς ποικιλίας τῶν ἐφαρμογῶν τῶν ἠλεκτρονικῶν στὴν πληροφορι-

κή! Εἶναι τόσες, πὺν εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐξαριθμηθοῦν. Καὶ ὅλο αὐξάνουν. Ἀλματωδῶς. Καὶ σὲ ἀριθμὸ ἐφαρμογῶν. Καὶ σὲ ποιότητα.

Εὐλογία ἢ ἔρευνα. Εὐλογία ἢ γνώση. Εὐλογία ἢ κατάρκτηση. Εὐλογία ἢ γνώση τῶν δυνατοτήτων πὺν προσφέρει.

3. Λοιπὸν. Στὴν θεωρία καλὰ πᾶμε. Στὴν χρῆση τὰ χαλᾶμε! Ἄλλο εὐλογία Θεοῦ, ἄλλο χρῆση ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Ὑπάρχει χρῆση καλή. Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ χρῆση κακή.

Ὅμως. Ἡ κακή χρῆση δὲν ἔχει καμμία σχέση με τὴν εὐλογία. Εἶναι καρπὸς τῆς ἁμαρτίας. Ἀλλὰ ἡ ἁμαρτία δὲν γίνεται ποτὲ ἀφορμὴ γιὰ ἀνάκληση εὐλογίας. Δὲν κατάργησε ὁ Θεὸς τὰ ρόπαλα, ἐπειδὴ ὁ Κάϊν σκότωσε μὲ ρόπαλο τὸν ἀδελφὸ του. Οὔτε, ἐπειδὴ κάποιος ἔσφαξε μὲ μαχαίρι, εἶναι ἐπικατάρκτος ὅποιος ἔχει στὸ σπίτι του μαχαίρια. Ὁ Κάϊν μὲ τὸ ρόπαλο καὶ ὁ ὅποιος πὺν ἐκμεταλλεύεται τὶς δυνατότητες τῆς πληροφορικῆς ἢ τὰ δεδομένα τῆς Γενετικῆς, ἔχουν τὸ ἴδιο ἠθικὸ ὑπόβαθρο καὶ τὴν ἴδια εὐθύνη.

Συμπέρασμα-ἐπισήμανση:

Σημασία δὲν ἔχει τόσο ἡ λεπτομέρεια τῆς χρήσης, ὅσο ἡ γενικὴ θεώρηση: Ἡ ἐπιστήμη εἶναι εὐλογία. Αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι εὐλογία. Δὲν κάνει νὰ τῆς ἀλλάζουμε θεώρηση.

Ἡ χρῆση εἶναι ἀτομικὴ ὑπόθεση τοῦ καθ' ἑνὸς μας. Ἐκφραση προσωπικῆς τοποθέτησης. Ποιοτικά, τὰ ρόπαλα καὶ τὰ μαχαίρια διαφέρουν πολὺ ἀπὸ τὰ κομπιούτερ καὶ τὶς μεταμοσχεύσεις, ἠθικὰ καὶ πνευματικά στίς κακὲς τους χρήσεις, διαφέρουν; Ὁχι, δὲν διαφέρουν.

Ἄς ἰδοῦμε καὶ τὸ σημεῖο αὐτὸ μὲ ὑπομονή!

Β'

Οἱ τεχνολογίες στίς σχέσεις τους μὲ ἐμᾶς

1. Ἄς ἰδοῦμε τὸ πρόβλημα αὐτό, ὅπως τὸ θέτει ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας. Λέγει: Οἱ τέχνες, οἱ ἐπιστήμες, οἱ ἀνακαλύψεις, γενικά, καὶ οἱ ἐφαρμογές τους, πὺν αἰσθητά, δὲν ἐπιτρέπουν ἀμφιβολία ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐπὶ γῆς «τῆς ἀνωτάτω δόξης ἐκμαγεῖον καὶ τῆς θεοπρεποῦς ἐξουσίας εἰκὼν» (P.G. 69, 20c).

Ἀποτέλεσμα ὅμως τῆς προόδου, εἶναι ὅτι, «ταῖς ἄγαν εὐημερίαις», ἀπὸ τὰ πολλὰ ἐπιτεύγματα, ὁ ἄνθρωπος κινδυνεύει, ἵνα «ἐτοιμότατα διολισθήσῃ εἰς τὸ οἷσθαι τυχὸν ἀπηλλάχθαι καὶ τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς τοῦ Κρατοῦντος ὑπεροχῆς»: Δηλαδή· ὁ ἄνθρωπος κινδυνεύει –γοητευμένος ἀπὸ τὶς ἐπιτυχίες του, νὰ ἀρχίσει νὰ ψάχνει νὰ βρῇ ἀφορμὴ– νὰ διολισθήσῃ σὲ ἓνα πνεῦμα-φρόνημα σὰν τῶν ἀνθρώπων, πὺν προσπάθησαν νὰ δημιουργήσουν τὸν πύργον τῆς Βαβέλ. Καὶ πράγματι, εὐκόλα διολισθαίνει στὸ πνεῦμα-φρόνημα αὐτό, νὰ «οἶται», ὅτι καὶ μπορεῖ καὶ ὀφείλει, νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ Κρατοῦντος! Εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ παρὰδειγμα (καὶ τὸ πνεῦμα!) τῶν ἀνθρώπων, πὺν ἠθέλησαν νὰ δημιουργήσουν τὸν πύργον τῆς Βαβέλ. Ἐξ ἴσου χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ πνεῦμα (καὶ τὸ πείσμα!) πὺν περιγράφει στίς ἡμέρες μας ὁ καθηγητὴς Μ. Δερτοῦζος στὸ βιβλίο του: Τί μέλλει γενέσθαι, σελ. 562. Νεαρὰ παιδιὰ ἐκεῖ ἀρνοῦνται μὲ πείσμα νὰ δεχθοῦν τὴν διαβεβαίωση τοῦ καθηγητοῦ τους, ὅτι ἡ ἐπιστήμη, οὔτε ἐμποδίζει οὔτε ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν πίστη στὸν Θεό. Τὸ ἴδιο πείσμα παντοῦ!

Ὅλα αὐτὰ ὁ πάνσοφος Θεὸς τὰ προεγνώριζε. Καὶ γι' αὐτό, «νόμον εὐθὺς ἐδίδου», λέγει μὲ ἔμφαση ὁ ἅγιος Κύριλλος, γιὰ νὰ περιθριγκώσει τὸν ἄνθρωπο· νὰ μπορέσει νὰ σταθῇ στὸ σωστὸ πνεῦμα, στὴν σωστὴ στάση ἔναντι τοῦ Θεοῦ.

2. Πῶς μᾶς περιθριγκώσε ὁ Θεός;

Μέσα στὸν παράδεισο, μαζί μὲ ὅλα τὰ προορισμένα γιὰ χρῆση, πὺν ἐτέθησαν στὴν διάθεση, στὴν βασιλικὴ ἐξουσία τοῦ ἀνθρώπου, βλέπομε καὶ δύο δένδρα πὺν δὲν εἶναι γιὰ χρῆση, ἀλλὰ καθορίζουν καὶ δίνουν κριτήρια. Τί ωραιότερο; Τί πὺν ἀνθρώπινο; Τί πὺν ἐπιστημονικό;

Στὸ πρῶτο βιβλίο τῆς Ἀγίας Γραφῆς, στὴν Γένεση (κεφ. 2,9 καὶ 2,16-17) διαβάζομε: «Ἐξάνειλεν ὁ Θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὡραῖον εἰς ὄρασιν καὶ καλὸν εἰς βρώσιν· καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ Παραδείσου· καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ».

Δύο λοιπὸν δένδρα «ἐξάνειλεν» ὁ Κύριος στὸν Παράδεισο. Τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο. Τὸ ξύλο τῆς ζωῆς· καὶ τὸ ξύλο τοῦ γινώσκειν καλὸν

καὶ πονηρόν. Καὶ ἔδωκε ἐντολὴ καρπὸ ἀπὸ τὸ ξύλο «τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν», νὰ μὴν φᾶνε.

3. Πατί ὅμως; Πατί;

Πολλοὶ λένε, ὅτι μὲ τὴν παράβαση τῆς ἐντολῆς ἀνοίξε ὁ δρόμος τῆς γνώσης· ὅτι ἡ παράβαση ἦταν εὐλογία. Ὅμως. Ὅποιος δέχεται τὴν ἐκδοχὴ αὐτῇ, βλέπει τὴν γνώση σὰν προμηθεϊσμό· νὰ στρέφεται κατὰ τοῦ Θεοῦ!

Ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ φαίνεται ἔξυπνη. Ἀλλὰ δὲν εἶναι. Εἶναι ἀπλουστευτικὴ καὶ ἀπλοϊκὴ.

Ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ δὲν εἶναι καινούργια. Τὴν ἐγνώριζε ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Ἀλλὰ τὴν ἀπορρίπτει. Κατηγορηματικά. Γράφει: «Πολλοὶ λέγειν ἐπιχειροῦσιν, ὅτι μετὰ τὴν βρωσὶν τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου τὴν γνώσιν ἔσχεν ὁ Ἀδὰμ τοῦ διακρίνειν τὸ καλὸν καὶ τὸ χεῖρον»· καὶ ὅτι χωρὶς τὴν παράβαση ὁ ἄνθρωπος θὰ ἔμενε σὲ νοητικὴ στασιμότητα· σὰν προβατάκι! Τὴν ἀποψη αὐτὴ ὁ ἅγιος Ἰωάννης τὴν ἐμπαίζει. Λέγει: «τοῦτο τῆς ἐσχάτης ἂν εἴη ἀνοίας» (P.G. 53, 132)! Δηλαδή: Ἡ ἀποψη αὐτὴ εἶναι ἓνας ἐξωφρενισμός· βλακεία· ἀγραμματοσύνη. Ἡ βρωσὴ τοῦ καρποῦ τοῦ δένδρου ἐκείνου δὲν ἀνοίξε τὸν δρόμο τῆς γνώσης. Ἄλλον δρόμο ἀνοίξε! Ποῖον;

Ἐπεξηγεῖ ὁ ἅγιος Ἰωάννης: «Διὰ τοῦτο οὖν ἡ θεία Γραφή ὠνόμασε καὶ τὸ ξύλον τοῦτο, ξύλον “τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ”, ἐπειδὴ περὶ αὐτὸ ἦν ἡ παράβασις καὶ ἡ φυλακὴ τῆς ἐντολῆς» (P.G. 53, 133). Δηλ. μὲ τὴν παράβαση τῆς ἐντολῆς ἐκείνης τοῦ Θεοῦ δὲν ἀνοίξε ὁ δρόμος τῆς κατάκτησης τῆς γνώσης, πὺν τάχα ἀλλιῶς δὲν θὰ ἀνοίγε. Ἄλλος δρόμος ἀνοίξε. Ὁ δρόμος τῆς ἀπομάκρυνσης ἀπὸ τὸν Θεό. Ὁ δρόμος τῆς ἐπιδίωξης τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐξομοιωθῇ μὲ τὸν Θεὸ σὲ γνώση καὶ νὰ γίνῃ –ὅπως ἔλεγε ὁ Hegel– «ἓνα αὐτο-απειροποιούμενο πνεῦμα» (=κορύφωση τοῦ προμηθεϊσμοῦ) (D. Bell, Ὁ πολιτισμὸς τῆς μεταβιομηχανικῆς Δύσης, ἑλλ. μετ., σελ. 196).

Ποιὸς ἦταν ὁ σκοπὸς τῆς ἐντολῆς; Νὰ καταλάβει ὁ ἄνθρωπος, «ὡς ὑπὸ δεσπότην ἐστίν». Καὶ ὅτι τὸ δένδρο ἐκεῖνο ἦταν γυμνασία· ὄχι γνώσης, ἀλλὰ ὑπακοῆς καὶ παρακοῆς (P.G. 53, 133). Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ αἴσθησις, ἡ ἐπίγνωση ὅτι ὁ Θεὸς

εἶναι Θεὸς Κύριος Δεσπότης καὶ ἐμεῖς ὑπὸ, ἔστω καὶ λίγο ἀλλὰ πάντως ὑπὸ, εἶναι τὸ κριτήριον πὺν πρέπει νὰ διέπει τὴν σχέση μετὰ τὸν Θεό.

4. Στὴν παράβαση τῆς ἐντολῆς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐνήργησε οὔτε μὲ βάση τὸ κριτήριον τῆς σχέσης μετὰ τὸν Θεό, οὔτε μὲ κριτήρια γνωσιολογικὰ προσδιορισμένα, ἀλλὰ μὲ βάση μιὰ ἄλλου τύπου ἀναζήτησις, μιὰ εὐδαιμονιστικοῦ τύπου βιωματικὴ ἀναζήτησις. Ἐπιθύμησε νὰ γίνῃ σὰν Θεός· νὰ προσδιορίζῃ μόνος του, αὐτόνομα, τὴν χαρὰ του καὶ τὴν εὐτυχία του, μὲ βάση δικές του προτιμήσεις καὶ ἐπιλογές· δικὰ του κριτήρια· πὺν τὰ δημιουργήσῃ ὁ ἴδιος· μόνος του. Καὶ τὸν ὀδηγοῦν μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια στὸν ἡδονισμό καὶ στὴν ἀκολασία. Ἀλλὰ στὴν ἐπιλογή του αὐτὴ «ὁ Ἀδὰμ ἐπεύσθη»· δηλ. τὴν ἐπάτησε! «Καὶ Θεός, ἐπιθυμήσας, οὐ γέγονεν» (τροπάριον Εὐαγγελι-σμοῦ).

Ἐγινε ὅμως κάτι ἄλλο, πολὺ σοβαρό· ἀπόκτησε ἐμπειρία τοῦ κακοῦ· «ἔλαβεν αἴσθησιν τῆς ἐκπτώσεως (ἀπὸ) τῆς δόξης (τοῦ Θεοῦ), ἥς πρὸ τῆς βρώσεως ἀπέλαυε» (Κύριλλος, P.G. 53, 132).

Τί ὅμως σημαίνει ἀπόκτησε ἐμπειρία τοῦ κακοῦ;

Τὸ ἐβραϊκὸ πρωτότυπο, ὅπου ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση τῶν Ὁ χρησιμοποιοῖ τὸ «εἰδέναι γνωστόν», ἔχει τὸ ρῆμα γιαδὰ. Τὸ ρῆμα γιαδὰ δὲν σημαίνει γνώση ἐγκεφαλικὴ, λογικὴ, ἐπιστημονικὴ, ἀλλὰ μιὰ διαφορετικοῦ τύπου ἐμπειρία. Τὴν ἐννοία τῆς τὴν καταλαβαίνομε καλὰ στὴν διατύπωση: «Ἀδὰμ δὲ ἔγνω Εὐὰν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε» (Γεν. 4,1). Ἐκεῖνο τὸ «ἔγνω», δὲν ἔχει καμμία σχέση μετὰ γνώση ἐγκεφαλικὴ. Τὸ γιαδὰ σημαίνει: ἐπιλέγω· ἀγαπάω· λαχταρῶ· ἀπολαύω· κάνω αὐτὸ πὺν «γινώσκω» περιεχόμενο τῆς ζωῆς μου· ταυτίζομαι· συνουσιάζομαι. Κάπως ἔτσι, δηλ. μὲ δικές του «ἀναζητήσεις» καὶ μὲ δικὰ του κριτήρια, γινώσκει ὁ ἄνθρωπος τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό. Μὲ μιὰ «γυμνασία ὑπακοῆς καὶ παρακοῆς» (P.G. 53, 133)· πὺν δὲν εἶναι μιὰ λογικὴ ἐπεξεργασία· ἀλλὰ μιὰ κυριολεκτικὰ τραγικὴ πάλη, στὴν ὁποία κυρίαρχο ρόλο παίζει ἡ βούλησις· μὲ βάση κριτήρια ἐξωλογικά.

Ἐπιβάλλεται νὰ παρατηρήσωμε, ὅτι κοιτά-

ζοντας τὸν καρπὸν τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως ἢ Εὐα τοῦ εὐρήκε τρεῖς ιδιότητες, ἀπὸ τίς ὁποῖες καμμιὰ - μὰ καμμιὰ, δὲν ἔχει σχέση οὔτε μὲ γνώση ἐγκεφαλική, οὔτε μὲ λογικὴ πρόσληψη ποὺ δὲν ὑπῆρχε πρὶν, οὔτε μὲ τὴν πίστη.

Εὐρήκε ὅτι ὁ καρπὸς εἶχε τίς ἐξῆς ιδιότητες: ἦταν «καλὸς εἰς βρωσιν· ἀρεστὸς τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν καὶ ὥραϊος τοῦ κατανοῆσαι». Μὲ τί κριτήρια; Αἴσθησις, συναίσθημα, αἰσθητικὴ (=γεύση, γοῦστο, ὁμορφιά)· πράγματα ἐξωλογικά. Καὶ πράγματι, ἡ Εὐα προέβη στὴν ἐπιλογὴ τῆς παρακοῆς, ἀφοῦ παραμέρισε τὰ κριτήρια ποὺ τῆς εἶχε θέσει ὁ Θεός, καὶ ἐπέλεξε γιὰ τὸν ἑαυτὸ της ἄλλα. Ἐπαναλαμβάνω. Ἄφησε τὴν ἀλήθεια, τὴν γνώση, τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ· καὶ δέχθηκε σὰν κριτήρια τὴν αἴσθησις, τὸ συναίσθημα καὶ τὴν αἰσθητικὴ (γεύση, γοῦστο, ὁμορφιά), πράγματα ἐντελῶς ἐξωλογικά.

5. Πατὶ ὁ Θεὸς ἔδωκε στὸν ἄνθρωπο τὴν ἐντολὴ αὐτή· Καὶ ἀπαντᾷ ὁ ἅγιος Ἰωάννης (P.G. 53, 115): Γιὰ ἓνα καὶ μόνο λόγο· γιὰ νὰ τὸν βοηθήσει νὰ καταλάβει, ὅτι χρειάζεται νὰ κάνει μέσα του μίαν ἱεράρχηση, μία ἔλλογη ἐπιλογὴ, μὲ βάση κάποια κριτήρια· καὶ νὰ μὴν ἀφήνει νὰ τὸν παρασύρουν ἀφελεῖς ἐνθουσιασμοί, σὰν καὶ ἐκεῖνον ποὺ γοήτευσε τὸν Ἀδάμ· καὶ ὅτι κύριο κριτήριο στίς τοποθετήσεις καὶ ἐπιλογές του, πρέπει νὰ εἶναι ἡ σχέση μὲ τὸν Θεό. Αὐτὴ ἡ σχέση δίνει στὸν ἄνθρωπο σταθερὰ ἀντικειμενικά κριτήρια.

Ὁ ἄνθρωπος παντοῦ καὶ πάντοτε πρέπει νὰ φροντίζει, νὰ τὸ ἔχει βαθειὰ μέσα του, νὰ τὸ ζῇ, νὰ τὸ βιώνῃ «ὅτι ὑπὸ Δεσπότην ἐστί» (P.G. 53, 115)· καὶ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ΟΝ· ἢ μᾶλλον Ο ΩΝ. Εἶναι ὅμως ἄλλης ὑφῆς, ἄλλης φύσης. Ἄναρχος, ἀόρατος, ἄφθαρτος, ἀπερινόητος, ἀκατάληπτος. Ἄκτιστος. Φύσις καὶ οὐσία ἐντελῶς διαφορετικὴ ἀπὸ αὐτὲς ποὺ ξέρομε. Ἐπάνω καὶ ἔξω ἀπὸ κάθε δυνατότητα ἔρευνας ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου μὲ τίς κατηγορίες τῶν ἐπιστημῶν ποὺ ξέρει. Καμμιὰ ἐπιστήμη δὲν ὀδηγεῖ στὸν Θεό. Καὶ καμμιὰ δὲν ὀδηγεῖ μακριὰ Του. Δηλαδή, στίς θρησκευτικές, ἠθικές, βιωματικές ἐπιλογές του καὶ τοποθετήσεις του ὁ ἄνθρωπος ὀδηγεῖται νομοτελειακά. «Ἐθελοντὴς διανεύει ἕκαστος ἐπὶ

τῷ προσκρούειν τῷ Θεῷ» (P.G. 69, 24A), ὅπως λέγει ἀποφαντικά ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας· καὶ συμφωνεῖ τόσο ξεκάθαρα μαζί του ὁ Μιχ. Δερτουζος, στὴν συζήτηση, ποὺ ὑπενθυμίσαμε πιὸ πάνω.

Συμπεράσματα. Τί πρέπει νὰ γίνεῖ

Ἀξιοπρόσεκτη εἶναι καὶ ἡ ἀκόλουθη διασάφηση τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

Ἡ ἁγία Γραφὴ λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς «ἔθετο», ἔβαλε τὸν Ἀδὰμ στὸν Παράδεισο. Ὅμως ὁ Παράδεισος δὲν εἶχε οὔτε φυσικό-ὕλικό φράχτη, οὔτε καὶ πνευματικό. Οὔτε εἶχε καμμιὰ διαφορὰ ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη γῆ. Τὸ «ἔθετο» ἔχει τὴν ἐννοία: τοῦ ἔδωσε ἐντολὴ νὰ διάγει ἐκεῖ· νὰ κάμει κέντρο τῆς ζωῆς του τὰ δύο δένδρα, ποὺ εὐρίσκοντο στὸ μέσο τοῦ Παραδείσου.

Ὅμως, γιὰ ποῖο λόγο; Γιὰ νὰ τὸ συνειδητοποιεῖ ὅλο καὶ πιὸ πολύ, ὅτι πρώτη του ἐπιλογὴ ἔπρεπε λογικὰ νὰ εἶναι ἡ διαβίωσή του κοντὰ στὰ δύο αὐτὰ δένδρα· ποὺ λογικὰ καὶ κανονικὰ ἡ θεὰ τους ἔπρεπε νὰ τοῦ θυμίζουν, ὅλο καὶ πιὸ πολύ: τὸ μὲν ξύλο τῆς ζωῆς, ὅτι ἡ πρώτη του προτεραιότητα πρέπει νὰ εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ποιότητα ζωῆς· τὸ δὲ ξύλο τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν, ὅτι χρειάζεται νὰ ἐνεργεῖ, ὄχι ἀνάλογα μὲ ἐντυπώσεις καὶ συναισθήματα, ἀλλὰ μὲ βάση τὰ σταθερὰ κριτήρια ποὺ τοῦ ἔθεσε ὁ Θεός. Καὶ συμπεραίνει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἐπιγραμματικά: «Ζήτημα μέγιστον ἡμῖν ἐντεῦθεν τίκεται» (P.G. 53, 109). Δηλαδή, νὰ θέμα, στὸ ὁποῖο ἀξίζει νὰ ἀφιερῶσει κανεὶς λίγη φαῖα οὐσία!

Γιὰ νὰ ἰδεῖ τί; Νὰ καταλάβει τί;

1. Ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶναι προμηθεϊσμός! Δὲν εἶναι ἀντίθετη· οὔτε ἄθεη. Εἶναι εὐλογία. Σὲ ὅλη της τὴν ἔκταση. Καὶ δὲν πρέπει νὰ τὴν ἀφήνωμε ἐμεῖς νὰ ἐκφυλίζεται σὲ προμηθεϊσμό.

2. Ἡ ἐπιστήμη σὰν ἐπιστήμη εἶναι εὐλογία. Καὶ οἱ ἀνακαλύψεις καὶ οἱ ἐφαρμογές της εἶναι εὐλογία. Ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶναι οὔτε *ancilla theologiae*, οὔτε *domina omnium* (δέσποινα καὶ κυρία τῶν πάντων)! Ἡ ἀντιπαλότητα ἀνάμεσα σὲ πίστη καὶ ἐπιστήμη ὀφείλεται σὲ λάθος θεώρηση θέσης, ἀποστολῆς, ἀρμοδιοτήτων, ὁρίων.

Π.χ. 1633 δικαστήριο Ἱερᾶς Ἐξέτασης δικάζει τὸν Γαλιλαῖο.

3. Ἐπιδίωξη τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐφαρμογῆς της εἶναι ἡ ζωὴ καὶ μάλιστα μιὰ ποιότητα ζωῆς. Ἡ ἀπόγευση τοῦ ξύλου τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση οὔτε μὲ τὴν γνώση, οὔτε μὲ τὴν ἐπιστήμη. Εἶναι ἀποκλειστικά καὶ μόνο ἠθικῆς διάστασης βουλητικὴ ἐνέργεια, ἀλλὰ ποτὲ προσέγγισης τῆς ἀλήθειας. Ὅσοι ταυτισμένοι μὲ τὸ κακὸ μποροῦν νὰ βρεθοῦν ἐξ ἴσου καὶ ἐπιστήμονες καὶ ἀπλοῖ ἄνθρωποι. Οἱ ἐπιστήμονες, σὰν ἐπιστήμονες, δὲν εἶναι οὔτε πιστοί, οὔτε ἄθεοι.

Πότε θὰ μάθουμε «μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, ἐκάστω ὡς ὁ Θεὸς ἐμέρισεν»; (Ρωμ. 12,3) καὶ «ἵνα μὴ εἴς ὑπὲρ τοῦ ἐνὸς φυσιοῦται κατὰ τοῦ ἐτέρου» (Α' Κορ. 4,6);

4. Πρέπει λοιπὸν νὰ κάνουμε τίς ἐπιλογές μας, μὲ βάση τὰ κριτήρια πὺν μᾶς ἔδωκε ὁ Θεός. Καὶ ἐπεξηγοῦμε:

Στὸν Παράδεισο ὑπῆρχαν δύο ξύλα ἢ δένδρα. Τὸ ξύλον τοῦ «εἰδέναι» τῆς γνώσης· καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς.

Πὰ τὸ ξύλο τῆς ζωῆς δὲν μᾶς ἐδόθη καμμιὰ ἐντολή.

Μᾶς ἐδόθη μόνο ἡ ὁδηγία, ὅτι πρέπει νὰ ἀποτελεῖ τὸ κέντρο τῆς ζωῆς μας· ὅτι πρέπει ζωή

μας, νοῦς μας, αἴσθησή μας νὰ στρέφονται ὅλο καὶ πιὸ πολὺ γύρω ἀπὸ αὐτό. Αὐτὸ τὸ μυστικὸ νόημα τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ταυτίζεται μὲ τὸν πόθο τῆς ἐπιστήμης νὰ δημιουργεῖ προϋποθέσεις γιὰ ποιότητα ζωῆς!

Τι ὅμως εἶναι τὸ ξύλο αὐτό, τὸ ξύλο τῆς ζωῆς; Ἡ Ὁρθόδοξη Θεολογία ἀπαντᾷ:

Χριστὸς ἐστὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς. (Παρακλητικὴ, ἡχος βαρὺς, μακαρισμοὶ τρ. α'). Καὶ μαζί του ὅλα ὅσα εἶναι τοῦ Χριστοῦ: Σταυρός, Χάρις, Ἑλεος, Σῶμα Του, Αἷμα Του, κ.ο.κ. Γιατὶ μὲ ὅλα αὐτὰ καὶ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ προχέεται ζωὴ.

Καὶ «προτίθεται», τοποθετεῖται ἐνώπιόν μας, –εἴτε εἴμαστε σοφοὶ καὶ ἐπιστήμονες, εἴτε ὄχι– γιὰ μιὰ ἀπόλυτα δική μας ἐπιλογή· γιὰ μιὰ ἐπιλογή:

ἢ ἀπόλυτα ἐλεύθερη·

ἢ ἀπόλυτα ὑπεύθυνη·

ἢ ἀπόλυτα δική μας.

Μία ἀπὸ τίς βασικότερες δωρεές τοῦ Χριστοῦ σὲ μᾶς, εἶναι ἡ ἐλευθερία πὺν μᾶς ἔδωκε, νὰ Τὸν ἀγαπᾶμε καὶ νὰ Τὸν ἀκολουθοῦμε, μόνο ὅταν τὸ θέλωμε, καὶ νὰ Τὸν ἀρνούμαστε καὶ νὰ Τὸν μισοῦμε, ὅταν τὸ θέλωμε. Ἐπικυρώνει ἔτσι ὁ Χριστὸς τὰ τόσο φιλόσοφα λόγια τοῦ ἁγίου Κυρίλλου: «Ἐθελοντῆς διανεύει ἕκαστος ἐπὶ τῷ προσκρούειν τῷ Θεῷ». Μὲ δική του ἐπιλογή.

